

МОЛОЧНА ПРОМИСЛОВІСТЬ: СТАН, ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

І.Б.Золотих, старший викладач

Миколаївський державний аграрний університет

У ринкових умовах актуальним є питання про поточний аналіз стану внутрішнього споживчого ринку і про стратегію його розвитку. Зокрема, це стосується ринку молока. Виробництво молока є необхідною передумовою для функціонування молочної промисловості, оскільки, головним чином, від сировини залежить кількість та якість готової продукції. На обсяги виробництва молока та його якість впливає багато факторів, серед яких: чисельність поголів'я високопродуктивних молочних корів, забезпеченість збалансованими кормами, наявність робочої сили. Поголів'я великої рогатої худоби в цілому по Україні неспинно зменшується і за останні дванадцять років скоротилося в 2,7 рази, у тому числі корів — у 1,8 рази. У такому ж співвідношенні скоротилося й виробництво молока (у 1,7 рази).

Одна з причин такого стану — труднощі з реалізацією молока, що постали перед виробниками. Раніше молоко закуповувалось і в сільськогосподарських підприємствах, і в господарствах населення. Першим стало не вигідно утримувати велике стадо корів, особливо селам, віддаленим від міст. Крім того, переважна більшість господарств мала низькопродуктивних корів. І тому собівартість продукції під час реалізації стала значно вищою від ціни отриманого молока. Перехід до ринкової економіки призвів до зростання обсягів виробництва молока у приватних господарствах. Як відомо, сучасний стан розвитку таких господарств не дозволяє у повному обсязі забезпечити молочне поголів'я збалансованими висококалорійними кормами через обмеженість розмірів самих господарств та відсутністю відповідної техніки й устаткування, а також кваліфікованого підходу до складання раціону годівлі худоби.

Поряд з цим, ґрунтові та кліматичні умови України дозволяють вирощувати достатню кількість збалансованих та поживних кормів, а низький рівень забезпеченості сільського населення робочими місцями навіть дещо стимулює розвиток приватних госпо-

Вісник аграрної науки Причорномор'я, _____
Випуск 4, 2004

дарств, у тому числі й утримання корів. Нині близько 70% усіх корів утримується в господарствах населення та фермерських господарствах, на які припадає близько 75% молока від загального виробництва. Щорічно в Україні зменшується поголів'я корів, і, як наслідок, до 2001р. спостерігалось зменшення виробництва молока. Переломним можна вважати 2001р., коли намітилась тенденція до збільшення обсягів виробництва молока, збільшення його середньорічного удою від однієї корови, а, отже, скорочення поголів'я корів з низькою продуктивністю.

Проте подальшої стабілізації в сільськогосподарському виробництві, що спостерігалася протягом 2001 року, не відбувалося. Починаючи з травня 2002, намітилося випереджаюче зростання цін на матеріально-технічні ресурси, які споживаються в сільському господарстві, порівняно з цінами на сільськогосподарську продукцію. До цього потрібно також додати застарілу матеріально-технічну базу (технологічна потреба сільськогосподарського виробництва у машинах та обладнанні задовольняється менш як наполовину), погіршення цінової ситуації на аграрному ринку через тенденцію випередження темпів зростання платоспроможного попиту на сільськогосподарську продукцію й продовольство, а також намагання трейдерів компенсувати підвищення цін на нафтопродукти зниженням закупівельних цін на сільськогосподарську продукцію.

Крім того, великі товарні запаси масла у російських виробників, що накопичилися в літній період 2001 року, змусили уряд Росії ввести в 4 кварталі спеціальні мита на імпорتنі молокопродукти. Таким чином, у 2002 році в Україні темпи експорту молокопродуктів суттєво знизилися, виробництво масла на 19% — порівняно з 2001 роком.

Подальший розвиток та вдосконалення ринку молока на рівні виробників вимагає залучення не тільки основних інвестицій, які на сьогодні вкрай обмежені, а й інвесторів з боку великих молокопереробних підприємств. Низька інвестиційна привабливість аграрного сектору, практична відсутність іноземних інвестицій, нерозвиненість ринкової та спеціалізованої фінансової інфраструктури окреслює сподівання в майбутньому в основному на такі переробні підприємства. У тваринництві застарів увесь виробничий цикл, а вимоги, що

визначають якість молока, дуже низькі й часто не відповідають західним стандартам. Тому саме молокопереробні підприємства зацікавлені в гарантованих поставках якісної молочної продукції, без якої неможливе подальше нарощування обсягів та розширення географії експорту власної продукції, збільшення асортименту молочної продукції з високим ступенем переробки сировини.

Практика такого підходу до вирішення гострих проблем виробництва молока не поодинокі. Так, російська компанія на Кубані (Росія) “Вімм — Біль — Данн” за останні 2-3 роки домоглася перебороти спад на фермах і залучити постачальників молока на свій бік. Компанія закуповує сучасне устаткування для доїння, охолодження, збереження й обліку молока на фермах, передає його господарству в лізинг на 8 років, а господарство розраховується за нього постачанням молока.

Другий напрям інвестицій — кормова база. Застарілий парк машин не дозволяє господарствам вчасно зібрати і зберегти врожай кормових культур. Тому компанія також закуповує кормозбиральні комбайни, оплата — знову ж молоком. Не відмовляє підприємство “своїм” господарствам і в грошовій підтримці під час посівної і збиральної компаній, у відновленні високопродуктивного молочного стада, у навчанні кадрів. Але при цьому “Вімм — Біль — Данн” здійснює жорсткий контроль витрат на виробництво продукції. Проте, до таких заходів можуть вдаватися лише великі переробні підприємства зі значним оборотним капіталом. А впровадивши їх, виникає загроза захоплення такою компанією основної сировинної зони, що може призвести до розвалу малих молочних підприємств і монополістичного диктування своїх цін виробникам молока.

У 2001 році в Україні налічувалося 854 підприємства молочної промисловості, з них близько половини — великі та середні [4].

Значна конкуренція на ринку молока і молокопродуктів вимагала від власників підприємств проведення їх реконструкції, повної чи часткової заміни морально застарілого фасувального устаткування (підприємства зняли з використання скляну тару), освоєння нових технологій, підвищення кваліфікації співробітників і т.д. На

Вісник аграрної науки Причорномор'я, Випуск 4, 2004

ринку відбувається укрупнення підприємств. Великі підприємства поглинають більш дрібні.

Щоб вижити у нових ринкових умовах та здійснити технічне переоснащення, потрібні значні інвестиції. І кожне підприємство підходить до вирішення цього питання по-різному. Одні — продають свій контрольний пакет акцій. Так зробили вже щонайменше чотири великі підприємства. Контрольний пакет акцій Київського міського молокозаводу №3 та Харківського молочного комбінату придбала російська компанія “Вімм-Біль-Данн”, а “Галактона” — інша, але також російська харчова компанія, яка безпосередньо займається молочним бізнесом. Інші отримують зарубіжні інвестиції: наприклад, в Уманський молокозавод вкладено кошти американської компанії “Фуд Мастер ЛЛС” з метою закупівлі нового обладнання для виробництва на той час нової для українського ринку продукції — йогуртів.

В цілому протягом 2001 року 398 підприємств молочної промисловості, або 46,6% від загальної їх кількості, освоїли інвестиції на суму 305,5 млн.грн. [4].

Якщо раніше виробники молочної продукції турбувались лише про випуск, то нині конкуренція на ринку вимагає не тільки маркетингових досліджень, витрати коштів на рекламу та відповідні служби, запровадження гнучкої системи цін як на сировину, так і на кінцеву продукцію, а й оптимізації витрат задля функціонування на ринку якомога довше. Для цього необхідно проводити інформатизацію галузі. Так, у 2001 році 168 підприємств молочної промисловості (20%) здійснили витрати на інформатизацію у розмірі 14,6 млн.грн. [4].

Слід також зазначити, що на сьогодні існує ефективна переробка сировини і завдяки використанню наукоємних технологій, високій культурі виробництва та використанню сучасної, зручної упаковки виробляється продукція з досить значним терміном зберігання без застосування консервантів і штучних стабілізаторів. Тому один з перспективних напрямів — нарощування її виробництва, розширення асортименту такої продукції та географії постачання, пошук шляхів виходу продукції на експорт. І першорядним завданням переробних підприємств є залучення у виробництво більших обсягів сировини.

З цією метою доцільно удосконалювати системи цін та розрахунку з виробниками, запроваджувати доставку молока до молокоприймальних пунктів на взаємовигідних з виробниками умовах, створювати та обладнувати в населених пунктах мінілабораторії (стаціонарні або пересувні) для визначення якості продукції (як це запроваджено Радехівським молокозаводом).

За даними О.Петрович [5], частка витрат на молочну сировину в собівартості молокопродуктів становить близько 35%, а інше — це енергоносії, зарплати, транспортні витрати й податки. І, напевно, товаровиробникам потрібно шукати методи, спрямовані на здешевлення саме частки витрат на тару й упаковку, але без втрати якості кінцевої продукції, а також за можливості зменшення витрат на виробництво (хоча рентабельність виробництва молока і так від’ємна, і зменшувати закупівельні ціни не можна). Крім того, підприємства, орієнтуючись на споживачів з різним рівнем достатку, можуть змінювати частку продукції, що упаковується в дешевшу упаковку.

Потрібно зазначити, що імпортне молоко і молочні продукти на ринку України становлять близько 1%, тоді як експорт — близько 15% від загального виробництва.

Якщо донедавна більшість молокозаводів випускали традиційний асортимент молочної продукції: молоко, кефір, ряжанку, вершки, сири, сметану тощо, то після технічного переоснащення з метою розширення асортименту почали випускати продукцію, яка була нехарактерною для українського ринку, в сучасній зручній упаковці. Тому новим можна вважати випуск майже на всіх молокозаводах біопродукції, молока тривалого зберігання, йогуртів та сиркових мас, десертів, мусів і кремів з різними наповнювачами тощо.

Аналіз ринку молочної продукції засвідчив, що її виробники створили умови, за яких реалізується саме їхня продукція під відомою маркою: “Баланс”, “Волошкове поле”, “Білоцвіт”, “Дивина”, “Добрий ранок”, “Заречье”, “Злагода”, “Кагма”, “Кремез”, “Ласуня”, “Маруся”, “На здоров’я”, “Ромол”, “Президент”, “Слов’яночка”, “Фані” тощо. Саме за торговою маркою — майбутнє галузі, оскільки вона дозволяє мати постійних споживачів. А товаровиробники, розширюючи свій асортимент, мають постійні ринки збуту.

Отже, ринок молока є насиченим, на ньому існує конкуренція і йде “боротьба” за кожного споживача. Товаровиробникам молочної продукції доцільно розширювати свій асортимент, поліпшувати якість продукції, орієнтуючись на вітчизняних споживачів, і шукати закордонні ринки збуту, в тому числі для продукції тривалого зберігання. Це надасть шанс вітчизняним підприємствам не тільки закріпитися на українському ринку, а й розвивати систему лізингу як фінансового джерела для технічного оновлення сільськогосподарського виробництва і виходу його з кризи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Левчук Н. Стан виробництва, переробки та реалізації молока в Україні // Економіст. – 2003. – №10. – С.55-57.
2. Статистичний щорічник України за 2001 р. – К.: Держкомстат України, 2002.
3. Статистичний бюлетень за 2002р. – К.: Держкомстат України, 2003.
4. Основні економічні показники діяльності підприємств – суб’єктів підприємницької діяльності за 2001 рік.// Статистичний бюлетень 2002 року.
5. Петрович О. Деликатный товар. Украинский рынок цельномолочных продуктов // Продукты питания. – 2002. – №13-14. – С.4.

УДК 322.33.(477.46)

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ЧЕРКАЩИНИ

Л.П.Альошкіна, викладач

Уманський державний аграрний університет

У сільському господарстві результати виробництва безпосередньо визначаються кількістю обробленої землі, її родючістю та рівнем ефективності використання. Земля — головне джерело одержання продукції рослинництва, від якої, в свою чергу, залежить і виробництво продукції тваринництва. Таким чином, земля посідає особливе місце серед матеріальних умов надійного забезпечення країни продуктами харчування і сільськогосподарською сировиною, вона — найважливіша продуктивна сила сільського господарства.